

ROCZNIKI NAUK PRAWNYCH
Tom XXXII, numer 2 – 2022, s. 149-167
DOI: <http://doi.org/10.18290/mp22322.9>

TOMASZ JAKUBIAK
Akademia Katolicka w Warszawie
sekretariat@akademikatolicka.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4781-686X>

PRZYGOTOWANIE BEZPOŚREDNIE DO MAŁŻEŃSTWA
A OCHRONA DOBREGO IMIENIA I INTYMNOŚCI NUPTURIENTÓW
ZA OBOWIĄZYWANIA INSTRUKCJI KONFERENCJI EPISKOPATU
POLSKI Z 5 WRZEŚNIA 1989 ROKU

IMMEDIATE PREPARATION FOR MARRIAGE AND PROTECTION
OF THE GOOD REPUTATION AND PRIVACY OF THE BETHROTED
UNDER THE INSTRUCTION
OF THE POLISH BISHOPS' CONFERENCE OF SEPTEMBER 5, 1989

Abstract. The right to protect one's good reputation and privacy in the Catholic Church is guaranteed by statute to all the faithful. The exercise of these rights may, however, be restricted by ecclesiastical authority. Considering that about two hundred thousand persons participate in immediate preparation for marriage in Poland every year, the most essential element of which being "premarital enquiry", the article analyzes the legal grounds for restricting the betrothed's right to protect their good reputation and privacy in the course of premarital enquiry. It also identifies persons competent to ask questions, and defines the subject-matter scope of such questions. The paper further addresses the issue of whether the right of pastors of souls to ask questions of the betrothed while drawing up minutes of the enquiry implies their obligation to provide answers.

(Tłumaczenie: Małgorzata Wójcik)

Keywords: marriage; sacrament of marriage; immediate preparation; rights of the betrothed; good reputation; privacy.

WPROWADZENIE

Prawo do ochrony dobrego imienia i własnej intymności w Kościele katolickim jest zagwarantowane ustawowo wszystkim wiernym (kan. 220 KPK¹, 23 KKKW²). Nie ma ono jednak charakteru absolutnego. Jak stanowi najwyższy ustawodawca, w wykonywaniu swoich praw wierni powinni mieć na uwadze dobro wspólne Kościoła, uprawnienia innych oraz własne wobec nich obowiązki. Ze względu na dobro wspólne realizacja przedmiotowych praw może zostać ograniczona przez władzę kościelną (kan. 223 KPK, kan. 26 KKKW).

Ograniczenie przywołanego prawa może dokonać się na skutek realizacji kościelnej władzy ustawodawczej, wykonawczej lub sędziowskiej. Takie działanie musi być uzasadnione misją Kościoła (kan. 1752 KPK)³. Swoją podstawę winno mieć w prawie Bożym lub prawie kościelnym, ze względu na racje zapisane w kan. 223 KPK⁴. Przy pozyskiwaniu informacji objętych zakresem przedmiotowym prawa do własnej intymności, doktryna Kościoła oraz doktryna kanonistyczna dodatkowo wymagają zgody na pozyskanie informacji od tego, kto jednocześnie jest dysponentem prawa i czyja intymność jest zgodnie z przepisami prawa naruszana⁵.

Zważywszy na to, że każdego roku na terenie Polski około dwustu tysięcy osób uczestniczy w bezpośrednim przygotowaniu do małżeństwa⁶, którego najistotniejszym elementem jest „egzamin przedślubny”, autor postawił sobie za cel: 1) przeanalizowanie podstawy prawnej ograniczenia nupturientom

¹ KPK – skrót od: *Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983. Stan prawny na dzień 8 grudnia 2021 r. Zaktualizowany przekład na język polski*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2021, nr 33, <https://episkopat.pl/uaktualnione-tlumaczenie-polskie-kodeksu-prawa-kanonicznego-z-1983-roku/> [dostęp 12.03.2022].

² KKKW – skrót od: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II* (18.10.1990), Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium” 2002.

³ D. CENALMOR, *The Obligations and Rights of the Lay Members*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, vol. II/1, red. Á. Marzoa, J. Miras, R. Rodriguez-Ocaña, Montreal–Chicago: Wilson & Lafleur – Midwest Theological Forum 2004, s. 150; Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Declaratio de libertate religiosa Dignitatis humanae*, n. 7, 21.11.1964, AAS 58 (1966), s. 934-935.

⁴ D. CENALMOR, *The Obligations and Rights*, s. 128; H. J. F. Reinhardt, *Volk Gottes: Die Christgläubigen*, [w:] *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, t. 2, red. K. Lüdicke, Ludgerus Verlag, kan. 220/2.

⁵ D. CENALMOR, *The Obligations and Rights*, s. 131.

⁶ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia AD 2020*, Warszawa 2021, s. 21; Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia AD 2019*, Warszawa 2019, s. 23., https://iskk.pl/images/stories/Instytut/dokumenty/Annuario_Statisticum_2019.pdf [dostęp 12.03.2022].

w trakcie „egzaminu przedślubnego” prawa do ochrony dobrego imienia i własnej intymności; 2) wskazanie osoby kompetentnej do zadawania pytań; 3) określenie ich zakresu przedmiotowego. Drugorzędym celem, jaki przyświecał prowadzonym badaniom, było ustalenie, czy prawo duszpasterzy do stawiania pytań narzeczonym w trakcie spisywania protokołu, implikuje obowiązek udzielania odpowiedzi na nie.

Obecnie w Polsce zasady przeprowadzania rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego regulowane są dekretem Konferencji Episkopatu Polski, który zaczął obowiązywać dnia 1 czerwca 2019 roku⁷. Ze względu na ograniczenia, jakie związane są z wyborem przez autora formy artykułu jako sposobu przedstawienia wyników badań, przedmiot badań w niniejszej publikacji zostanie zawężony do stanu prawnego obowiązującego przed wejściem w życie przywołanego dekretu. Pozwoli to wyczerpująco zrealizować sformułowane cele badawcze. Ponadto przedstawione w publikacji wnioski będą stanowiły punkt wyjścia do kolejnego etapu badań – analiza obowiązującego na terenie Konferencji Episkopatu Polski po 1 czerwca 2019 roku prawa, regulującego przeprowadzanie „egzaminu przedślubnego”⁸. Biorąc pod uwagę złożoność zagadnienia, sytuacje szczególne – np. gdy nupturienti udzielają rozbieżnych odpowiedzi na to samo pytanie, bądź kiedy nupturient nie może ważnie zawrzeć małżeństwa, o czym nie wie druga strona – wymagają również osobnej analizy.

1. PROTOKÓŁ PRZEDŚLUBNY

„Egzaminowanie narzeczonych” ma umocowanie w prawie Kościoła katolickiego. W sposób jednoznaczny ustawodawca w kan. 1066 KPK nakazuje, aby przed zawarciem małżeństwa upewniono się, że nic nie stoi na przeszkodzie do ważnego i godziwego jego zawarcia. W celu wypełnienia tego obowiązku Konferencje Episkopatów zostały zobligowane do wydania norm dotyczących kanonicznego dochodzenia przedślubnego, które regulują

⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, 08.10.2019, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2019, nr 31, s. 28-93; Abp Stanisław Gądecki, Oświadczenie w sprawie promulgacji i wejścia w życie *Dekretu ogólnego o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, 26.11.2019, SEP-D/6.2-8, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2019, nr 31, s. 27-28.

⁸ Od tego momentu przepisy *Kodeksu prawa kanonicznego* będą cytowane za: *Kodeks prawa kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań: Pallottinum 1984.

przeprowadzenie egzaminu narzeczonych, głoszenie zapowiedzi oraz inne odpowiednie środki do przeprowadzenia badań przed zawarciem małżeństwa (kan. 1068 KPK)⁹.

Realizując obowiązek nałożony przez papieża, biskupi zgromadzeni na Zebraniu Konferencji Episkopatu Polski w Tarnowie przyjęli dnia 5 września 1989 roku *Instrukcję o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele Katolickim*¹⁰. Dokument ten otrzymał *recognitio* Kongregacji ds. Biskupów dnia 17 stycznia 1987 roku¹¹. *Instrukcja* ogłoszona została jako obowiązująca we wszystkich diecezjach polskich dnia 13 grudnia 1989 roku¹². Wcześniej w 1969 i 1975 roku Konferencja Episkopatu Polski wydała dwie instrukcje dotyczące przygotowania do małżeństwa. Miały one charakter pastoralny¹³.

Oprócz *Instrukcji* z 1989 roku materię dotyczącą kanonicznego dochodzenia przedślubnego (w tym egzaminu przedślubnego), regulowały także normy *Instrukcji Episkopatu Polski dla duszpasterzy dotyczącej małżeństwa konkordatowego* z dnia 15 listopada 1998 roku¹⁴ oraz *Instrukcji Episkopatu Polski w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej* z dnia 14 marca 1987 roku¹⁵.

⁹ W GÓRALSKI, *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2006, s. 81-82.

¹⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele Katolickim*, 05.09.1989 r., „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 1(1998), s. 83-137 (dalej jako: *Instrukcja*).

¹¹ Sacra Congregatio pro Episcopalis, *Decretum*, 19.01.1987, Prot. N. 901/84, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 1998, nr 1, s. 77-80.

¹² Józef Kardynał Glemp, *Dekret*, 13.12.1989, Prot. N. 3592/89/P., „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 1998, nr 1, s. 81.

¹³ Konferencja Episkopatu Polski, *Druga instrukcja Episkopatu Polski dotycząca przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego oraz wprowadzenia nowego obrzędu małżeństwa*, 11.03.1975, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 1975, nr 9-10, s. 185-194; Konferencja Episkopatu Polski, *Pierwsza instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin*, 12.02.1969, [w:] *Prawodawstwo Kościoła w Polsce*, oprac. i tłum. T. Pieronek, t. I, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej 1971, n. 779-831, s. 264-275.

¹⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja dla duszpasterzy dotycząca małżeństwa konkordatowego*, 15.11.1998, „Dokumenty Konferencji Episkopatu Polski” 1998, s. 231-237. (Instrukcja nie uwzględniała zmiany przepisów państwowych dotyczących małżeństwa konkordatowego. – Sekretarz Generalny Konferencji Episkopatu Polski, *Informacja Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski dotycząca kwestii małżeńskich*, SEP – D/9.1.2-13, 20.03.2015, wraz z *Informacją o zmianie przepisów dotyczących zawierania małżeństw wyznaniowych ze skutkami cywilnymi (zw. małżeństwa konkordatowe)* [wersja poprawiona].

¹⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej*, 14.03.1987, [w:] *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1998*, opracowali Cz. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin: Polihymnia 1999, s. 195-208.

Dnia 1 czerwca 2019 roku weszły w życie normy *Dekretu ogólnego o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego* uchwalone przez Konferencję Episkopatu Polski dnia 8 października 2019 roku. Dekret otrzymał *recognitio* Kongregacji ds. Biskupów dnia 4 listopada 2019 roku. Jak już wcześniej zastrzeżono, przepisy w nim zawarte ze względu na ograniczenia objętościowe artykułu nie będą stanowić przedmiotu badań.

2. PODMIOTY KOMPETENTNE DO PRZEPROWADZENIA EGZAMINU PRZEDŚLUBNEGO

Zgodnie z decyzją Konferencji Episkopatu Polski, zapisaną w *Instrukcji* z 1989 roku, osobami kompetentnymi do przeprowadzenia kanonicznego dochodzenia przedślubnego są proboszczowie: stałego miejsca zamieszkania nupturientów, tymczasowego miejsca zamieszkania nupturientów, miesięcznego pobytu nupturientów (lub osoby mające upoważnienie do asystowania przy zawarciu małżeństwa na terenie podległym pieczy wspomnianych proboszczów)¹⁶. W przypadku tułaczy kompetentnym jest proboszcz aktualnego miejsca przebywania przyszłych małżonków. Oprócz wymienionych świadków urzędowych uprawnionych na podstawie prawa do przeprowadzenia kanonicznego dochodzenia przedślubnego, inni proboszczowie mogą uzyskać upoważnienie do jego przeprowadzenia – od proboszcza, który w stosunku do konkretnej pary posiada takie uprawnienie na podstawie prawa, bądź też od ordynariusza miejsca (nie zostało doprecyzowane czy ordynariusza własnego nupturientów, czy ordynariusza miejsca, w którym proboszcz mający spisać protokół pełni posługę pasterską).

Konferencja Episkopatu Polski zwróciła uwagę w przedmiotowej *Instrukcji*, że proboszcz obrządku łacińskiego nie jest kompetentny do asystowania przy zawarciu małżeństwa nupturientów (w tym również do przeprowadzenia dochodzenia przedślubnego), jeśli żadne z nich nie należy do obrządku łacińskiego. Ponadto uwrażliwiła, że ordynariusz personalny i proboszcz personalny na mocy urzędu ważnie asystują przy zawieraniu małżeństwa jedynie tych, z których przynajmniej jedno podlega im w granicach ich okręgu.

¹⁶ Używając terminu „proboszcz” w dalszej części artykułu, autor będzie miał na myśli również inne osoby upoważnione do asystowania przy zawarciu małżeństwa w granicach personalnych lub terytorialnych wymienionych proboszczów. Taka możliwość interpretacji *Instrukcji* wynika z faktu, że biskupi łączą prawo do spisywania protokołu z prawem do asystowania przy zawarciu małżeństwa.

Zatem na mocy prawa mogą oni przeprowadzić egzamin przedślubny tych nupturientów, przy których zawarciu małżeństwa mogą asystować (n. 36-38).

Niestety, niniejsze uregulowanie ma poważną lukę prawną, która może okazać się brzemienne w skutkach. Przy spisywaniu protokołu przedślubnego przez proboszcza miejsca, gdzie strony nie mają stałego ani tymczasowego zamieszkania – np. przez proboszcza miesięcznego pobytu lub proboszcza, który otrzymał zezwolenie na spisanie protokołu na drodze nadania od innego proboszcza, kompetentnego do przeprowadzenia egzaminu nupturientów – może zaistnieć konieczność udzielenia dyspensy od przeszkody małżeńskiej. Wtedy egzaminujący nupturientów proboszcz miejsca z pewnością zwróci się o jej udzielenie do własnego ordynariusza miejsca. Ordynariuszów, gdy nupturient nie podlega jego jurysdykcji – rozpatrywanej ze względu na zamieszkanie lub przebywanie – nie będzie mógł ważnie udzielić dyspensy (kan. 1078-1079 KPK)¹⁷.

Brak posiadania uprawnienia do przeprowadzenia egzaminu narzeczeńskiego nie wpływa na ważność tej czynności wtedy, gdy kanoniczne dochodzenie przedślubne przeprowadza proboszcz posiadający *facultas* wymagane do ważnego asystowania przy zawarciu małżeństwa – nupturientów nie mających stałego lub tymczasowego zamieszkania na terenie jego parafii ani nie przebywających przez miesiąc na terenie parafii – który nie otrzymał „substytucji” od jednego z proboszczów wymienionych w kan. 1115 KPK. Taka czynność będzie jednak przeprowadzona w sposób niegodziwy, na co wskazuje *Instrukcja* n. 38 w następujących słowach: „Jeżeliby jednak narzeczeni mieli słuszną rację, ażeby przeprowadzić rozeznanie kanoniczne wobec innego aniżeli wyżej wymienieni duszpasterze, wówczas proboszcz, do którego się zwracają, nie może godziwie przeprowadzić rozeznania, ani asystować przy ich małżeństwie, dopóki nie uzyska niezbędnego upoważnienia, które może wydać ordynariusz miejsca, a także każdy proboszcz kompetentny do przeprowadzenia rozeznania”.

Ważność takiego działania znajduje umocowanie w normie zapisanej w kan. 1114 KPK, analizowanej w łączności z kan. 843 § 1, 1059 i 1067 KPK, która nakazuje osobom kompetentnym do asystowania przy zawarciu małżeństwa przed przystąpieniem do działania upewnić się, że nic nie stoi na przeszkodzie do jego ważnego i godziwego zawarcia. Osoby wyposażone

¹⁷ R. SOBAŃSKI, *Statuty i przepisy porządkowe*, [w:] J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. I, Poznań: Pallottinum 2003, s. 171-172; J. P. MCINTYRES, *Statutes and Rules of Order*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, Mahwah: Paulist Press 2000, s. 146; *Instrukcja*, n. 79, s. 103 [Niektóre ze wskazań zawartych w *Instrukcji*, n. 79, mogą być przedmiotem dyskusji].

w wymagane *facultas* do asystowania przy zawarciu małżeństwa, które nie otrzymały zezwolenia własnego ordynariusza lub własnego proboszcza stron na zawarcie małżeństwa poza parafią miejsca zamieszkania nupturientów (według n. 38 *Instrukcji* – od proboszczów kompetentnych do przeprowadzenia badania, wymienionych w n. 36, czyli również od proboszcza miesięcznego pobytu nupturientów), mają ustawowy obowiązek upewnienia się przed przystąpieniem do asystowania o zdatości nupturientów do ważnego i godziwego zawarcia małżeństwa. Brak – w zwykłych warunkach – zgody na zawarcie małżeństwa poza parafią oraz zgody na przeprowadzenie kanonicznego dochodzenia przedślubnego nie zwalnia tych, którzy niegodziwie asystują przy zawarciu małżeństwa, z obowiązków nałożonych na nich ustawą.

Wiedza na temat tego, kto jest kompetentny oraz kto na mocy prawa zobowiązany jest do przeprowadzenia kanonicznego dochodzenia przedślubnego, pozwala określić podmioty uprawnione do stawiania nupturientom pytań wkraczających w przestrzeń ich życia intymnego¹⁸.

Ponieważ ustawodawca zabrania w kan. 220 KPK bezprawnego naruszenia prawa do zachowania własnej intymności i prawa do dobrego imienia, z kompetencji oraz z obowiązku proboszczów do rozeznania pozycji kanonicznej stron do zawarcia małżeństwa wynika obowiązek nupturientów do ograniczonego korzystania z przysługujących im praw w Kościele. Tym samym mają oni prawną i moralną powinność udzielenia odpowiedzi na zadawane im pytania w ramach legalnie (nawet niegodziwie) przeprowadzanego egzaminu przedślubnego. Obowiązek ten wynika również z innych tytułów, o czym będzie mowa dalej.

3. ZAKRES PRZEDMIOTOWY EGZAMINU PRZEDŚLUBNEGO

Zakres przedmiotowy egzaminu przedślubnego wytyczają cele, jakie prawodawca postawił przed tym instrumentem prawnym. Można je streścić w trzech punktach. Po pierwsze, zadaniem egzaminującego jest ustalenie tożsamości nupturientów oraz innych podstawowych informacji na ich temat (n. 44-48). Po drugie, egzamin ma doprowadzić do wyjaśnienia, czy nupturienti są związani przeszkodami do zawarcia małżeństwa (*sensu stricto* i *sensu largo*; n. 49-64, 71-93). Po trzecie, ma on pomóc w rozeznaniu, czy nupturienti wyrażają w sposób wolny zgodę na zawarcie małżeństwa i czy zgoda ta nie jest dotknięta wadą (n. 42, 65-70).

¹⁸ D. CENALMOR, *The Obligations and Rights*, s. 131.

W celu udokumentowania wyników kanonicznego dochodzenia przedślubnego osoba uprawniona do jego przeprowadzenia wypełnia *Protokół rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa*¹⁹. Opracowany został on przez Konferencję Episkopatu Polski i opublikowany, jako integralny element *Instrukcji*, wraz z innymi formularzami, które mogą okazać się konieczne w trakcie prowadzenia badania kanonicznego narzeczonych²⁰.

Protokół podzielony jest na sześć części. Pierwsze trzy skorelowane są z głównymi celami, dla których przeprowadzany jest egzamin przedślubny (pierwsza część dotyczy danych personalnych, druga – przeszkód małżeńskich, trzecia – wad oświadczenia woli zawarcia małżeństwa). Czwarta część protokołu stanowi uzupełnienie poprzednich. Wypełniana jest, gdy do egzaminu przystępują osoby zawierające małżeństwo mieszane. Piąta dotyczy udokumentowania faktu przeprowadzenia rozmowy duszpasterskiej z nupturientami. W szóstej części przeprowadzający kanoniczne dochodzenie odnotowuje, jakie dokumenty w trakcie dochodzenia kanonicznego zostały zebrane. Po niej uwzględniono miejsce na podpisy nupturientów oraz duszpasterza przeprowadzającego egzamin.

Na końcu protokołu odnotowuje się informacje o: 1) zawarciu małżeństwa; 2) udzieleniu delegacji do asystowania przy nim; 3) wystawieniu licencji i otrzymaniu zawiadomienia z parafii, w której asystowano przy zawarciu małżeństwa na jej podstawie, że małżeństwo zostało zawarte; 4) wysłaniu *Ne temere* i otrzymaniu potwierdzenia z parafii chrztu nupturientów o dokonaniu w uwagach aktu chrztu stosownej adnotacji.

Lektura treści protokołu pozwala stwierdzić, że pierwsze cztery części zbudowane są głównie z pytań, jakie duszpasterz zobowiązany jest zadać każdemu nupturientowi. Po nich pozostawione jest miejsce na zapisanie odpowiedzi stron.

Zgodnie z wytycznymi zawartymi w *Instrukcji* n. 101, od ogłoszenia jej treści wszystkie protokoły przedślubne oraz dokumenty załącznikowe na terenie Konferencji Episkopatu Polski mają być spisywane według załączonych do niej formularzy. W wielu diecezjach tak się jednak nie dzieje.

¹⁹ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele Katolickim*, Formularz 1 – *Protokół rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa*, 13.12.1989 r., „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 1998, nr 1, s. 111-118.

²⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele Katolickim*, Formularz 1-9, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 1998, nr 1, s. 111-127.

Świadczą o tym liczne wzorce formularzy używanych w czasie prowadzenia kanonicznego dochodzenia przedślubnego, jakie zostały opublikowane w opracowaniach czy też w instrukcjach wydawanych przez biskupów diecezjalnych²¹.

Biskupi polscy, promulgując wytyczne, zwrócili uwagę, że „wypełnienie protokołu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi nie może być przeprowadzone tylko formalnie. Treść poszczególnych pytań powinna być tak wykorzystana i uzupełniona pod względem pastoralnym, by zasadnicze pytania [...] były właściwiej i pełniej zrozumiane”. Jak zauważono, „duszpasterz winien z własnej inicjatywy i – jeśli potrzeba – poprzez dodatkowe wyjaśnienia, doprowadzić do nawiązania z narzeczonymi życzliwej rozmowy” (n. 41). Omówione zostało znaczenie prawne poszczególnych etapów kanonicznego dochodzenia przedślubnego, aby osoby spisujące protokół mogły dobrze wypełnić obowiązek nałożony na nie w *Instrukcji*. Ponadto przy wyjaśnianiu treści niektórych pytań egzaminatorzy zostali uwrażliwieni co do tego, jak powinna przebiegać rozmowa duszpasterska z nupturientami.

Zgoda biskupów na bardziej swobodne i zrozumiałe formułowanie pytań przez egzaminujących, w razie potrzeby uzupełnione o ich komentarz, pozwala sformułować tezę, że prowadzenie egzaminu przedślubnego w oparciu o protokoły odbiegające konstrukcją od protokołu stanowiącego załącznik do *Instrukcji* z 1989 roku, nie musi podważać nadanych egzaminatorom uprawnień. Mają oni bowiem prawo pytać narzeczonych o wszystko to, co wchodzi w zakres przedmiotowy kanonicznego dochodzenia przedślubnego, uregulowany w prawie powszechnym i *Instrukcji* Konferencji Episkopatu Polski, bez względu na konstrukcję zadawanych pytań.

4. CHARAKTER PYTAŃ

Pytania zamieszczone w protokole mają różny charakter. Większość z nich dotyczy strefy intymnej i dobrego imienia nupturientów. Do takich niewątpliwie należą te, które związane z: 1) wiarą nupturientów (formularz 1, n. I.5); 2) przeszkodą niezdolności fizycznej (formularz 1, n. II.7); 3) przeszkodą węzła małżeńskiego: przyczynami rozvodu, zobowiązaniami, jakie strony

²¹ ABP STANISŁAW NOWAK, *Instrukcja w sprawie małżeństw zawieranych na terenie Archidiecezji Częstochowskiej*, 15.05.2009, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej”, Numer specjalny, 2009, nr 83; *Wzory pism i formularzy używanych w kancelarii parafialnej*, zebrał i opracował Leszek Adamowicz, Lublin: Polihymnia 2001; W. WENZ, *Kancelaria parafialna jako przestrzeń kościelnego posługiwania. Propozycje pism i formularzy*, Wrocław: PWT Wrocław 2008.

mają wobec osób trzecich (formularz 1, n. II.8.e-f); 4) przeszkodą występku (formularz 1, n. II.9); 5) przeszkodą przyzwoitości publicznej (formularz 1, n. II.12); 6) wadami zgody małżeńskiej (formularz 1, n. III); 7) pytania do strony katolickiej w małżeństwie mieszanym o to, jak zamierza postąpić w sytuacjach konfliktowych oraz czy zgodzi się na postępowanie niemoralne, by zachować wspólnotę małżeńską (formularz 1, n. IV.21.b-c).

Mając na względzie naturę pytań poruszanych w trakcie egzaminu przedmałżeńskiego, biskupi polscy podkreślili, że od osób odpowiedzialnych za rozeznanie i ustalenie sytuacji prawnych narzeczonych „wymaga się zachowania dyskrecji i kultury, uszanowania godności i intymności osób, zwłaszcza przy stawianiu niektórych pytań (por. kan. 220)”. Ponadto nakazali w stosunku do spraw wymagających takiej dyskrecji przeprowadzić rozmowę osobno z każdym z narzeczonych (n. 40). Warto podkreślić, że tylko w jednym przypadku w *Instrukcji* wprost odnotowano, kiedy pytanie należy zadać na osobności. Uczyniono to przy omówieniu pytania mającego pomóc rozeznąć, czy nupturienti zawierają małżeństwo pod warunkiem (n. 69). Z tej jednej szczegółowej wskazówki nie można wnioskować jednak, że pozostałe pytania nie wymagają dyskrecji i tym samym nie powinny być zadawane na osobności. Jak wcześniej wykazano, prawie wszystkie pytania umieszczone w protokole dotyczą sfery intymnej narzeczonych. W związku z tym powinny być stawiane nupturientom na osobności. Słuszność tej praktyki, powszechnie stosowanej na terenie Konferencji Episkopatu Polski²², potwierdził papież Benedykt XVI w przemówieniu do członków Trybunału Roty Rzymskiej z dnia 22 stycznia 2011 roku²³. Przeprowadzenie egzaminu przedślubnego osobno zwiększa szanse uzyskania szczerzej odpowiedzi²⁴.

5. OBOWIĄZEK UDZIELENIA ODPOWIEDZI

Strony pytane zgodnie z przepisami prawa w ramach egzaminu przedślubnego mają obowiązek udzielenia odpowiedzi. Jest to powinność prawna, ale i zarazem moralna. Nałożony przez prawodawcę na osobę kompetentną do asystowania przy zawarciu małżeństwa obowiązek rozeznania pozycji praw-

²² W. WENZ, *Kancelaria parafialna jako przestrzeń kościelnego posługiwania. Studium Kanoniczno-Pastoralne*, Wrocław: PWT Wrocław 2008, s. 436.

²³ BENEDICTUS XVI, *Allocutiones. Ad sodales Tribunalis Rotae Romanae*, 22.01.2011, AAS 103 (2011), s. 111.

²⁴ A. BARTCZAK, *Przygotowanie do zawarcia małżeństwa w świetle przemówienia Benedykta XVI do Roty Rzymskiej z 2011 r.*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 20(2011), nr 10, s. 29-30.

nej nupturientów przed przystąpieniem do asystowania implikuje z jednej strony prawo asystującego (lub osoby działającej na jego rzecz) do zadawania pytań oraz z drugiej strony obowiązek nupturientów odpowiadania na nie (kan. 223 KPK).

Racją, dla której wykonywanie prawa do własnej intymności oraz ochrony dobrego imienia doznaje ograniczenia w tym przypadku, jest ochrona instytucji małżeństwa. Ma ona w społeczności Kościoła wielkie znaczenie. Dobro małżeństwa wiąże się bowiem ściśle z dobrem wspólnym społeczności Kościoła. Dlatego Kościół tak bardzo troszczy się o ważność zawieranych małżeństw, co znajduje potwierdzenie między innymi w aktywnym towarzyszeniu nupturientom w trakcie ich przygotowania do zawarcia małżeństwa²⁵.

Ze względu na dobro wspólne Kościoła kompetentna władza kościelna ogranicza prawo wiernych do wykonywania przysługujących im praw, wkraczając w przestrzeń intymną nupturientów w takim zakresie, jaki jest konieczny dla ochrony małżeństwa. Ponadto zobowiązuje wszystkich wiernych, łącznie z nupturientami przed zawarciem małżeństwa do wyjawienia proboszczowi lub ordynariuszowi miejsca wszystkiego, co może negatywnie wpłynąć na ważność lub godziwość jego zawarcia (kan. 1069 KPK).

Zgodnie z normą zapisaną w kan. 223 § 1 KPK, dobro wspólne Kościoła powinno również skłaniać beneficjentów praw do umiarkowanego ich wykonywania. W praktyce oznacza to, że sami nupturienti, bez względu na prawo Kościoła, powinni z umiarem korzystać z prawa do ochrony dobrego imienia i własnej intymności, jeśli może się to przysłużyć dobru wspólnemu Kościoła.

Obowiązek udzielenia odpowiedzi na stawiane pytania w trakcie egzaminu przedślubnego umocowany jest także w *ius connubii* nupturientów²⁶. Oznacza ono prawo naturalne stron do zawarcia autentycznego małżeństwa²⁷. Jak zauważył papież w przemówieniu do Roty Rzymskiej z 2011 roku, sami małżonkowie ze względu na *ius connubii* w pierwszej kolejności powinni być zainteresowani – i są do tego zobowiązani w sumieniu – szczerą rozmową z tym, kto przeprowadza kanoniczne dochodzenie przedślubne. Wnikliwe rozeznanie stanu formalno-prawnego oraz faktycznego może pomóc uniknąć sytuacji, w których poruszenia uczuciowe i płytkie racje skłonią narzeczonych do podjęcia odpowiedzialności, której nie będą potra-

²⁵ *Familiaris consortio*, n. 3; Benedictus XVI, Adhortatio Apostolica Postsynodalis *Sacramentum caritatis*, n. 29, 22.02.2007, AAS 99 (2007), s. 129; Franciscus, Adhortatio Apostolica Post-Synodalis *Amoris laetitia*, n. 52, 72, 19.03.2016, AAS 108 (2016), s. 332, 339-340.

²⁶ W. GÓRALSKI, *Prawo do zawarcia małżeństwa. Perspektywa kanonisty*, „Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2015, nr 4, s. 23-27.

²⁷ BENEDICTUS XVI, *Allocutiones*, s. 111.

fili potem uszanować²⁸. Tym samym otwartość nupturientów w trakcie egzaminu przedślubnego może przyczynić się do wzrostu ich dojrzałości oraz uświęcenia w małżeństwie²⁹.

Ius connubii wiąże się również z prawem do oczekiwania szczerości ze strony przyszłego współmałżonka, co do faktów mogących zakłócić wspólnotę życia małżeńskiego oraz przyczynić się do nieważnego zawarcia małżeństwa. Zgodnie z normą zapisaną w kan. 223 § 1 KPK, prawa przysługujące jednemu z małżonków domagają się umiaru w korzystaniu z praw przysługujących drugiemu. Tym samym oznacza to, że narzeczony, wykonując prawo do zachowania własnej intymności oraz prawo do dobrego imienia, nie może tracić z oczu *ius connubii* osoby, z którą planuje zawrzeć małżeństwo. Obecność przedstawiciela wspólnoty Kościoła przy badaniu zdolności stron do zawarcia owocnego małżeństwa stanowi swoistego rodzaju gwarant dla nupturienta, że jego prawo do ważnego zawarcia małżeństwa zostanie właściwie wykonane (KKK, n. 1622; kan. 1384³⁰, 1389 § 2³¹ KPK)³².

Powinność udzielenia prawdziwej odpowiedzi przez nupturientów wzmacniają również sankcje prawne przewidziane przez ustawodawcę kościelnego za popełnienie niektórych przestępstw. Jedną z nich jest sankcja zapisana w kan. 1391 § 3 KPK, zgodnie z którym „stosownie do ciężkości przestępstwa, może być ukarany sprawiedliwą karą, kto w publicznym dokumencie kościelnym potwierdza fałsz”. Jak już wcześniej wspomniano, z egzaminu przedślubnego sporządzany jest protokół, który strony poświadczają, składając na nim swoje podpisy wraz z osobą przeprowadzającą kanoniczne dochodzenie przedślubne w imieniu Kościoła. Dokument ten jest kościelnym dokumentem publicznym (kan. 1540 § 1 KPK)³³. Poświadczenie nieprawdy polegające na złożeniu przez nupturienta podpisów pod zanotowaną w protokole odpowiedzią zawierającą fałsz jest przestępstwem kościelnym karanym fakultatywnie³⁴.

Umyślne zatajenie prawdy przez nupturienta w trakcie kanonicznego dochodzenia przedślubnego, którego następstwem może być nieważność zawartego małżeństwa, może zostać objęte również zakresem przedmiotowym

²⁸ Cyt. Tamże, s. 110.

²⁹ Franciscus, *Amoris laetitia*, n. 72.

³⁰ Obecnie jest to kan. 1389 KPK.

³¹ Obecnie jest to kan. 1378 § 2 KPK.

³² KKK – skrót od: Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. 2, Poznań: Pallottinum 2012.

³³ J. M. IGLESIAS ALTUNA, *Documentary Proof*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, vol. III/2, red. Á. Marzoa, J. Miras, R. Rodriguez-Ocaña, Montreal–Chicago: Wilson & Laflaur – Midwest Theological Forum 2004, s. 1224-1227.

³⁴ J. SYRYJCZYK, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2003, s. 147-151.

normy zapisanej w kan. 1399 KPK. Zgodnie z nią, zewnętrzne naruszenie prawa kanonicznego może być ukarane sprawiedliwą karą, gdy domaga się tego szczególna ciężkość przekroczenia i przynagla konieczność zapobieżenia zgorzseniom lub ich naprawienia³⁵.

Przy ocenie konsekwencji karno-prawnych udzielenia przez nupturientów fałszywej odpowiedzi w trakcie egzaminu przedślubnego nie można stracić z oczu tradycji Kościoła łacińskiego. Według niej, to sami małżonkowie, wypowiadając wobec Kościoła swoją zgodę, udzielają sobie nawzajem sakramentu małżeństwa. Biorąc pod uwagę magisterium zwyczajne Kościoła katolickiego zapisane w KKK n. 1623, można przyjąć, że katolik świadomie zatajający prawdę w trakcie kanonicznego dochodzenia przedślubnego, który w następstwie takiego działania z winą umyślną zawiera nieważne małżeństwo sakramentalne, może ostatecznie zostać pociągnięty do odpowiedzialności prawnej za przestępstwo symulowanego zawarcia sakramentu małżeństwa (kan. 1379 KPK)³⁶.

Analizując zakres podmiotowy normy regulującej obowiązek udzielania odpowiedzi na pytania w trakcie egzaminu przedślubnego, warto pochylić się nad sytuacją prawną strony akatolickiej w trakcie kanonicznego dochodzenia przedślubnego. Chociaż nie zostało to uwzględnione w normie zapisanej w kan. 220 KPK, w którym ustawodawca reguluje prawa wiernych, również akatolicy mają umocowane w naturze prawo do zachowania własnej intymności oraz ochrony dobrego imienia³⁷. Prawo to u akatolików, podobnie jak w przypadku katolików, nie jest absolutne. Może ulec ograniczeniu na podstawie prawa naturalnego, ale również na podstawie prawa Kościoła katolickiego, jeśli jego normy swoim zakresem podmiotowym również ich obejmują.

W tym miejscu należy zauważyć, że choć przepisy czysto kościelne Kościoła łacińskiego dotyczą wiernych przynależących do niego (kan. 11 KPK), to jednak małżeństwa katolików zawierane z akatolikami są regulowane nie tylko przepisami prawa Bożego, ale również kościelnego – podobnie jak małżeństwa zawierane między samymi katolikami (kan. 1059 KPK)³⁸.

³⁵ Th. J. GREEN, *Penalties Individual Delicts*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, s. 1604.

³⁶ J. SYRYJCZYK, *Kanoniczne prawo karne*, s. 107-108.

³⁷ "Communicationes" 1985, s. 211; KKK, n. 2479; D. CENALMOR, *The Obligations and Rights*, s. 127, 148; L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, t. 1, Bologna: Edizioni Dehoniane Bologna 2011, s. 292.

³⁸ Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio servanda a Tribunalibus Dioecesis et Interdioecesis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas Connubii*, art. 2, 4, <http://>

Mając to na względzie, możemy uczynić kolejny krok w naszym wnioskowaniu, twierdząc, że prawo do zadawania pytań stronie akatolickiej w trakcie egzaminu znajduje umocowanie w obowiązku upewnienia się przed przystąpieniem do asystowania co do możliwości zawarcia przez strony ważnego i godziwego małżeństwa, który dotyczy wszystkich – bez wyjątku – małżeństw zawieranych zgodnie z prawem Kościoła łacińskiego (kan. 1066 KPK). W zwykłych okolicznościach dokonuje się to w trakcie kanonicznego dochodzenia przedślubnego, zgodnie z zasadami opracowanymi przez Konferencję Episkopatu Polski (kan. 1067 KPK). Kompetencje przedstawiciela Kościoła katolickiego do zadawania pytań nupturientowi akatolickiemu wynikają zatem z faktu, że zawiera on małżeństwo ze stroną katolicką, zgodnie z przepisami prawa Kościoła katolickiego. Ograniczenie wykonywania naturalnego praw akatolików w tym przypadku następuje ze względu na *ius connubii* stron (a w szczególności strony katolickiej) oraz ze względu na dobro wspólne społeczności Kościoła.

Prawo do egzaminowania strony akatolickiej znajduje swoje umocowanie również w normie wyinterpretowanej z kan. 843 i 1058 KPK, zgodnie z którą nie mogą zawrzeć małżeństwa sakramentalnego i niesakramentalnego ci, którym prawo tego zabrania. Ocena zdatości strony akatolickiej do godziwego i ważnego zawarcia małżeństwa ze stroną katolicką jest prawem i obowiązkiem urzędowego przedstawiciela Kościoła katolickiego³⁹. Czyni to w oparciu o przepisy prawa Kościoła katolickiego, który domaga się – jeśli taka jest możliwość – przeprowadzenia egzaminu również ze stroną akatolicką⁴⁰.

Obowiązek stron udzielania odpowiedzi na pytania nie jest jednak bezwzględny. Zdaniem autora, istnieją okoliczności znoszące obligatoryjność udzielenia odpowiedzi na stawiane pytania w trakcie legalnie prowadzonego kanonicznego dochodzenia przedślubnego. Może się to dokonać wyłącznie

www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/intrptxt/documents/rc_pc_intrptxt_doc_20050125_dignitas-connubii_lt.html [dostęp 20.11.2019]; W. GÓRALSKI, *Małżeństwo*, [w:] P. Hemperek, W. Góralski, F. Przytuła, J. Bakalarz, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. 3, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1986, s. 255-156; A. STANKIEWICZ, *Instrukcja*, [w:] *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas Connubii”*, red. T. Rozkrut, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2007, s. 25-26; R. SOBAŃSKI, *Ustawy Kościelne*, [w:] J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. 1, Poznań: Pallottinum 2003, s. 60-61.

³⁹ J. T. MARTÍN DE AGAR, *The Sacraments*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, vol. III/1, red. Á. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, Montreal-Chicago: Wilson & Lafleur – Midwest Theological Forum 2004, s. 403-406; J. I. BAÑARES, *Marriage*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, vol. III/2, s. 1074-1081.

⁴⁰ *Instrukcja*, n. 105; Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej*, n. IV.7.c, s. 201.

w granicach prawa ściśle interpretowanego (kan. 18 KPK). Samo prawo Kościoła przewiduje bowiem sytuacje, w których nie zawsze wymagane jest poznanie prawdy materialnej. Czasami ustawodawca kościelny uzależnia wydanie decyzji od poznania prawdy formalnej. Dzieje się tak chociażby w trakcie procesów administracyjnych i sądowych, na potrzeby których przewidziane jest istnienie instytucji tzw. zakazów dowodowych (np. kan. 1544, 1548 § 2, 1550 KPK).

Ograniczenia w możliwości poznania prawdy materialnej w trakcie przeprowadzenia kanonicznego dochodzenia przedślubnego na rzecz prawdy formalnej mogą dokonywać się wyłącznie w drodze ustawowej. Normy zezwalające na takie postępowanie podlegają ścisłej interpretacji i nie można ich bez ograniczeń w drodze analogii przenosić na system prawa małżeńskiego z innych systemów prawa, np. z systemu prawa procesowego.

Jak już zostało powiedziane, spisany zgodnie z prawem protokół przedślubny jest publicznym dokumentem kościelnym. Dokument taki, zgodnie z normą zapisaną w kan. 1541 KPK, może mieć – jeśli nie wykaże się czegoś innego przeciwnymi dokumentami – moc dowodową w procesach administracyjnych i sądowych we wszystkim, co się w nich stwierdza wprost i zasadniczo. Biorąc pod uwagę prawo oskarżonego w procesie karnym do nieprzyznawania się do popełnienia przestępstwa, wydaje się, że z obowiązku udzielenia odpowiedzi na pytanie w trakcie spisywania protokołu, zwolnieni są ci nupturienti, dla których udzielenie odpowiedzi wiązałoby się z jednoczesnym przyznaniem do popełnienia przestępstwa w dokumencie publicznym kościelnym, np. do przestępstwa małżonkobójstwa (kan. 1728 § 2 KPK)⁴¹. Chcąc tego uniknąć, nupturient nie może jednak kłamać, bo prawo na to nie zezwala. Może on wszakże nie przyznać się do przestępstwa, odmawiając zgodnie z prawem udzielenia odpowiedzi na pytanie postawione w trakcie badania kanonicznego. Uczyni to ze względu na prawo do obrony w procesie, który w przyszłości może zostać wszczęty, gdzie dokumenty publiczne kościelne mogłyby zostać wykorzystane na jego niekorzyść.

W tym miejscu warto zauważyć, że niektóre z pytań zapisane w protokole nie mają bezpośredniego związku z materią, jaką powinien być objęty zakres przedmiotowy kanonicznego dochodzenia przedślubnego. Tym samym nie powinny być one w ogóle w takiej formie stawiane stronom. Jako przykład przy-

⁴¹ J. KRUKOWSKI, *Proces karny*, [w:] G. Erlebach, A. Dzięga, J. Krukowski, R. Sztymchmiller, *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego. Tom. V. Księga VII. Procesy*, Poznań: Pallottinum 2007, s. 415; A. CALABRESE, *The Course of the Process*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, vol. IV/2, red. Á. Marzoa, J. Miras, R. Rodriguez-Ocaña, Montreal–Chicago: Wilson & Lafleur – Midwest Theological Forum 2004, s. 2034-2035.

wołajmy jeszcze raz pytanie: „Czy któreś z narzeczonych nie jest współwinnym śmierci?”. Pozytywna odpowiedź na to pytanie, jak zauważają sami biskupi w *Instrukcji*, n. 56, nie musi oznaczać zaciągnięcia przeszkody do zawarcia małżeństwa⁴². W ten sposób postawione pytanie ma większy zakres przedmiotowy, niż wymaga tego cel, dla którego przeprowadzany jest egzamin przedślubny.

Kończąc tę część, poświęconą obowiązkowi udzielania odpowiedzi na pytania stawiane w trakcie egzaminu przedślubnego, należy stwierdzić, że nieuzasadniona wydaje się opinia opowiadająca się za możliwością zwalniania nupturientów z tego wymogu na podstawie normy zapisanej w kan. 1548 § 2 n. 2 KPK⁴³. Zgodnie z nim: „Zachowując przepis kan. 1550 § 2, n. 2, od obowiązku udzielania odpowiedzi są wyjęci ci, którzy ze swojego zeznania obawiają się dla siebie lub współmałżonka albo dla bliskich krewnych lub powinowatych zniesławienia, niebezpiecznych przykrości lub innego poważnego zła”. Trzeba podkreślić, że przywołana norma stanowi wyjątek od ustawy zawierającej nakaz udzielenia odpowiedzi przez świadków na pytania zadawane przez sędziów w trakcie procesu sądowego lub administracyjnego⁴⁴. Nie może być ona zatem stosowana w drodze analogii prawnej przy spisaniu protokołu przedślubnego, gdzie pytania zadaje się nupturientom, a nie świadkom, i to na dodatek w czasie przygotowania do małżeństwa, a nie procesu (kan. 18 KPK).

WNIOSKI

Przeprowadzenie badania kanonicznego na terenie Konferencji Episkopatu Polski przed dniem 1 czerwca 2019 roku miało za podstawę prawną *Instrukcję* z dnia 5 września 1989 roku. W dokumencie tym bardzo skrupulatnie wymienione zostały podmioty kompetentne do przeprowadzenia kanonicznego dochodzenia przedślubnego. Zwrócono w nim uwagę na zależność przedmiotowego uprawnienia od przynależności obrządkowej nupturientów,

⁴² Wbrew opinii wyrażonej w *Instrukcji* n. 56 ustawodawca w kan. 1090 § 2 KPK do znamion czynu przestępczego nie zalicza „zamiaru zawarcia małżeństwa”. Aby popełnić przestępstwo unormowane w przedmiotowym przepisie, wystarczający jest współudział w zabójstwie. Nie jest istotne, czy współdziałający planowali w trakcie realizacji czynu przestępczego późniejsze zawarcie małżeństwa. – W. Góralski, *Małżeństwo*, s. 289-290.

⁴³ L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, t. 2, Bologna: Edizioni Dehoniane Bologna 2011, s. 288-289.

⁴⁴ R. SZTYCHMILER, *Proces sporny*, [w:] G. Erlebach, A. Dzięga, J. Krukowski, R. Sztymchmiler, *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego. Tom. V. Księga VII. Procesy*, Poznań: Pallottinum 2007, s. 201-203.

a także od przynależności nupturientów do parafii personalnych. *Instrukcja* nie rozstrzygała wątpliwości dotyczącej tego, który ordynariusz miejsca był kompetentny do udzielania zezwolenia proboszczom nieposiadającym uprawnienia do spisania protokołu na dokonywanie tej czynności.

Zakres przedmiotowy egzaminu przedślubnego wytyczały cele, jakie prawodawca postawił przed tym instrumentem prawnym. Były one następujące: 1) ustalenie tożsamości nupturientów oraz innych podstawowych informacji na ich temat (n. 44-48); 2) wyjaśnienie, czy nupturienti są związani przeszkodami do zawarcia małżeństwa (*sensu stricto* i *sensu largo*; n. 49-64, 71-93); 3) rozeznanie, czy nupturienti wyrażają w sposób wolny zgodę na zawarcie małżeństwa i czy zgoda ta nie jest dotknięta wadą (n. 42, 65-70). Zgoda biskupów na bardziej swobodne i zrozumiałe formułowanie pytań przez egzaminujących, w razie potrzeby uzupełnione o ich komentarz (n. 41), pozwalała uznać, że kompetencji do zadawania pytań w trakcie egzaminu przedślubnego nie tracili duchowni działający w oparciu o protokoły, odbiegające konstrukcją od protokołu stanowiącego załącznik do *Instrukcji* z 1989 roku.

Z uprawnienia oraz z obowiązku proboszczów do rozeznania pozycji kanonicznej stron do zawarcia małżeństwa wynikał obowiązek nupturientów do ograniczonego korzystania z przysługujących im praw w Kościele. Powinność udzielenia odpowiedzi na zadawane im pytania w ramach legalnie (nawet niegodziwie) przeprowadzanego egzaminu przedślubnego miała charakter prawny i legalny.

Racją, dla której wykonywanie prawa do własnej intymności oraz ochrony dobrego imienia doznawało ograniczenia w trakcie przygotowania do małżeństwa, była ochrona instytucji małżeństwa. Obowiązek udzielenia odpowiedzi na stawiane pytania w trakcie egzaminu przedślubnego umocowany był także w *ius connubii* nupturientów. Powinność tę wzmacniały również sankcje prawne przewidziane przez ustawodawcę kościelnego za popełnienie niektórych przestępstw (kan. 1379, 1391 § 3, 1399 KPK).

Obowiązek udzielenia odpowiedzi na legalnie zadane pytania dotyczył wszystkich mających zamiar zawrzeć małżeństwo kanoniczne.

PIŚMIENNICTWO

BAÑARES Juan Ignacio: *Marriage*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, t. III/2, red. Á. Marzoa, J. Miras and R. Rodriguez-Ocaña, Montreal–Chicago: Wilson & Lafleur – Midwest Theological Forum 2004, s. 1031-1109.

BARTCZAK Adam: *Przygotowanie do zawarcia małżeństwa w świetle przemówienia Benedykta XVI do Roty Rzymskiej z 2011 r.*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 20(2011), nr 10, s. 25-31.

- CALABRESE Antonio: *The Course of the Process*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, t. IV/2, red. Á. Marzoa, J. Miras and R. Rodriguez-Ocaña, Montreal–Chicago: Wilson & Lafleur – Midwest Theological Forum 2004, s. 2006-2035.
- CENALMOR Daniel: *The Obligations and Rights of the Lay Members*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, t. II/1, red. Á. Marzoa, J. Miras and R. Rodriguez-Ocaña, Montreal–Chicago: Wilson & Lafleur – Midwest Theological Forum 2004, s. 147-151.
- CHIAPPETTA Luigi: *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, t. 1-2, Bologna: Edizioni Dehoniane Bologna 2011.
- GÓRALSKI Wojciech: *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2006.
- GÓRALSKI Wojciech: *Małżeństwo*, [w:] P. Hemperek, W. Góralski, F. Przytuła, J. Bakalarz, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. 3, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1986, s. 213-358.
- GÓRALSKI Wojciech: *Prawo do zawarcia małżeństwa. Perspektywa kanonisty*, „Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2015, nr 4, s. 23-38.
- GREEN Thomas J.: *Penalties for Individual Delicts*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, Th. J. Green, New York: Paulist Press 2000, s. 1574-1604.
- IGLESIAS ALTUNA José María: *Documentary Proof*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, t. III/2, red. Á. Marzoa, J. Miras and R. Rodriguez-Ocaña, Montreal–Chicago: Wilson & Lafleur – Midwest Theological Forum 2004, s. 1221-1443.
- MARTÍN DE AGAR José T.: *The Sacraments*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, t. III/1, red. Á. Marzoa, J. Miras and R. Rodriguez-Ocaña, Montreal–Chicago: Wilson & Lafleur – Midwest Theological Forum 2004, s. 395-426.
- KRUKOWSKI Józef: *Prawa wiernych do dobrej opinii i do własnej intymności: komentarz do kan. 220 KPK z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 1996, nr 3/4, s. 227-236.
- KRUKOWSKI Józef: *Proces karny*, [w:] G. Erlebach, A. Dziega, J. Krukowski, R. Sztymmler, *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego. Tom. V. Księga VII. Procesy*, Poznań: Pallottinum 2007, s. 400-419.
- MCINTYRES John P.: *Statutes and Rules of Order*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, Mahwah: Paulist Press 2000, s. 138-153.
- REINHARDT Heinrich J. F.: *Volk Gottes: Die Christgläubigen*, [w:] *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, t. 2, red. K. Lüdicke, Ludgerus Verlag, kan. 220.
- SOBAŃSKI Remigiusz: *Statuty i przepisy porządkowe*, [w:] J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. I, Poznań: Pallottinum 2003, s. 160-201.
- SOBAŃSKI Remigiusz: *Ustawy Kościelne*, [w:] J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. 1, Poznań: Pallottinum 2003, s. 54-78.
- STANKIEWICZ Antoni: *Instrukcja*, [w:] *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas Connubii”*, red. T. Rozkrut, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2007, s. 11-34.
- SYRYJCZYK Jerzy: *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2003.
- SZTYCHMILER Ryszard: *Proces sporny*, [w:] G. Erlebach, A. Dziega, J. Krukowski, R. Sztymmler, *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego. Tom. V. Księga VII. Procesy*, Poznań: Pallottinum 2007, s. 123-315.
- WENZ Wiesław: *Kancelaria parafialna jako przestrzeń kościelnego posługiwania. Studium Kanoniczno-Pastoralne*, Wrocław: PWT Wrocław 2008.

WENZ Wiesław: *Kancelaria parafialna jako przestrzeń kościelnego posługiwania. Propozycje pism i formularzy*, Wrocław: PWT Wrocław 2008.

Wzory pism i formularzy używanych w kancelarii parafialnej, zebrał i opracował Leszek Adamowicz, Lublin 2001.

PRZYGOTOWANIE BEZPOŚREDNIE DO MAŁŻEŃSTWA
A OCHRONA DOBREGO IMIENIA I INTYMNOŚCI NUPTURIENTÓW
ZA OBOWIĄZYWANIA INSTRUKCJI KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI
Z 5 WRZEŚNIA 1989 ROKU

Streszczenie

Prawo do ochrony dobrego imienia i własnej intymności zagwarantowane jest w Kościele katolickim ustawowo wszystkim wiernym. Realizacja przedmiotowych praw może jednak zostać ograniczona przez władzę kościelną. Zważywszy, że każdego roku na terenie Polski około dwustu tysięcy osób uczestniczy w bezpośrednim przygotowaniu do małżeństwa, którego najistotniejszym elementem jest „egzamin przedślubny”, w artykule przeanalizowano podstawy prawne ograniczenia nupturientom w trakcie „egzaminu przedślubnego” prawa do ochrony dobrego imienia i własnej intymności. Wskazano również osoby kompetentne do zadawania pytań oraz określono zakres przedmiotowy tych pytań. W publikacji nie zabrakło rozstrzygnięcia wątpliwości, czy prawo duszpasterzy do stawiania pytań narzeczonym w trakcie spisywania protokołu implikuje obowiązek udzielania odpowiedzi na nie.

Słowa kluczowe: małżeństwo; sakrament małżeństwa; przygotowanie bezpośrednie; prawa nupturientów; dobre imię; intymność.